

Arisztotelész: Nikomakhoszi etika

„A rosszaságot a túlzás és a hiányosság, az erényt pedig a középhatár jellemzik.”

ELŐZETES VÁZLAT:

Bev.:

⇒ Arisztotelész

⇒ etika

⇒ Nikomakhoszi etika

⇒ a tétel

I. szövegelemzés:

Az erény fogalma, mint középhatár: a közepet nehéz eltalálni.

Az erény fogalma: lelki alkat, elhatározás, szabály, okosság.

Az erény fogalma: középhatár is és más értelemben pedig a legfelső csúcs.

A köznyelvi kifejezések nem mindig az erényt, mint kiválóságot nevezik meg.

Az erényt nem elég általánosságban (elméletben) vizsgálni.

Példa: a bátorság erényének meghatározása.

II. reflektálás:

A „középmérték” továbbélése a római korig: pl. Horatius költészete.

A különbség Platónnal: a bátorság neki egy „kardinális” erény, ami a lélekrészekhez és az állam részeihez kötődik.

KIDOLGOZÁS:

Arisztotelész (Kr. e. 384-322) az ókor leghíresebb filozófusa, mesterével, Platónnal egyetemben. Az etika (erkölcsstan) számára ún. gyakorlati tudomány, vagyis az emberi tevékenység, cselekvés vizsgálata, mégpedig a politikával ellentétben, mely az emberek közös cselekvéseit vizsgálja, az etika tárgya az egyén viselkedése. Feladata nyilván a helyes viselkedés meghatározása, ahogy mind Platón, mind Arisztotelész számára a jó jelenti a világ egyetlen értelmes célját.

A megadott idézet a Nikomakhoszi etikából származik. Ezt a művét Arisztotelész a fiának írta, és a legismertebb, egyúttal a legkidolgozottabb alkotása is.

Az idézett szövegrészben Arisztotelész az erény meghatározását végzi el. Az erény görög neve (areté) egyébként eleve kiválóságot jelent, ezért sincs semmi meglepő abban, hogy az erényt két rossz végpont között kellene megtalálnunk. Logikailag valóban két fő hibát lehet ejteni: vagy túlzásba, vagy hiányba eshetünk. Az élet persze ennél is bonyolultabb, mint ahogy a mester is figyelmeztet rá: „Derék ember csak egyféleképpen lehet valaki, rossz ellenben sokféleképp.” Ugyanis a célt eltalálni csak egyféleképpen lehet (ti. jól), de elvéteni sokféleképpen.

Az erény második megközelítésében lelki alkatként (hexisz, állapot, szokás) határozza meg Arisztotelész, ezzel is tanúsítva Szókratész és Platón intellektualista etikájának örökségét. Az erényes magatartás nyilván tanulható, tanítható, tehát értelemmel felfogható, sőt nyilván észszel irányítható. Pontosán erre az összefüggésre világítanak a mester szavai: az erény elhatározás kérdése, és mint ilyet, mint értelmes tevékenységet, szabályba lehet foglalni. Szabályba foglalni azt jelenti, hogy mindig ugyanúgy működik: az erényes magatartás lényege szerint egyféle. A szabályt pedig az okos ember képes felállítani. Mint tudjuk Arisztotelész etikai tanítása is tartalmazza a lélekrészek megkülönböztetését, csakúgy mint Platóné, de persze egészen másképpen. Arisztotelész az erkölcsi erényeket a lélek értelemmel nem bíró, de az értelemnek engedelmeskedő részéhez köti.

Az erény középhatárként való megközelítésének eredménye egy egyszerűen megfejthető paradoxon lesz. Miközben az erény a „legfelső csúcs”, tehát az egyetlen helyes megoldás; köz-

ben mégis „középen van”, ami ránézésre ellentétes a csúcossal. Az erény esetén azonban azért kell a csúcsonk középen lennie, mert két irányból lehet elrontani: a túlzás és a hiány felé.

A továbbiakban a mester figyelmeztet arra, hogy a köznyelv nem ilyen egyszerűen fogalmaz. Vagyis vigyáznunk kell, hogy ne használjuk meggondolatlanul a köznyelvi kifejezéseket. Például a „bátorság” már eleve egy erény, egy kiválóság neve, így nem lehet benne sem túlzás, sem hiány.

Arisztotelész azt is leszögezi, hogy az etikában nem elég az általános vizsgálódás: konkrét gyakorlati példákat kell átnézni. Ezekről készít egy táblázatot. Majd az utolsó idézett bekezdésben a bátorság elemzése zajlik. Eszerint a bátorság, mint erény középpontú kell hogy álljon valamiféle túlzás és hiány között, de azt már láttuk, hogy nyilván nem a saját túlzása és hiánya között. A mester szerint a bátorhoz képest a vakmerő a biztonság érzését viszi túlzásba, azaz azt hiszi, hogy még tovább mehet a cselekvésében baj nélkül. A másik végpont pedig a gyáva, aki a biztonság érzésében alul marad, vagyis azért nem cselekszik, mert fél.

Arisztotelész tanítása a középértékről klasszikus ismeretnek számít az ókorban. Ezt igazolja például a római költő, Horatius életműve is. Ő több versében állt ki az arany középpút követésének eszményképe mellett.

Ugyanakkor érdekes Arisztotelész nézetének különbsége mesterétől Platónnál. Platónnál ugyanis a bátorság egy speciális szereppel felruházott, ún. kardinális erény. Ő áll középen a lélek hármas felosztásában csakúgy, mint az állam csoportjainak felosztásában. A gondolkodó lélekrész, az ész parancsát közvetíti, mint indulatos lélekrész, az államban a védősereg. Feladata a vágyakozó lélekrész, illetve a dolgozók kordában tartása.

A megadott szövegrész világosan levezeti, hogy mit ért Arisztotelész az erényen, mint az ész által szabályozott kiválóságon, azaz hogy miért található meg az erényes magatartás két rossz véglet között.

Platón: állam

Milyen filozófiai problémák rejlenek Platón két világról szóló elképzelésében?

Előzetes vázlat:

Bev.:

Platón,

két világot megkülönböztető ideatan,

Az állam (Politeia)

I. szövegelemzés

1. dialógusforma,

Szókratész,

a három hasonlat (barlang, nap, vonal)

cél az igazságos (vagyis jól működő) állam vezetőinek meghatározása

2. a barlanghasonlat leírása

3. a hasonlat megfejtése

4. az idézett szövegrészben felbukkanó problémák: az érzéksalódás, a bölcsességgel való ismerkedés nehézségei, az átlagember viszonya a bölccsel és fordítva

5. a kifejthető válasz: kik a bölccsek, akik alkalmasak lehetnek az emberek vezetésére?

II. reflektálás

A 3 hasonlat összefüggése.

A két világ filozófiájának forrása: Parmenidész és kritikája: Arisztotelész.